ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

# PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

# FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

# ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Илмий-инновацион журнал

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo'yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2026 / № 2,1

Termiz – 2026

**Muassis:**
**Termiz davlat universiteti**

**PHILOLOGICAL RESEARCH:**
**LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION**

**FILOLOGIK TADQIQOTLAR:**
**TIL, ADABIYOT, TA'LIM**

**ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ:**
**ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ**

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020 yil 19 oktyabrda 1122 raqami bilan ro'yxatga olingan. Matnlarda foydalanilgan misol, ko'chirma va ma'lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko'chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 15.06.2026
Qog'oz bichimi: 70x85
Bosma tabog'i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog'ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri, Barkamol avlod ko'chasi, 43-uy

**Tahririyat manzili:**
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko'chasi, 43.
Telefon: +998990 377 77 23,
+99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz
Rasmiy sayt:
https://journaltersu.uz

**BOSH MUHARRIR:**
Abduqodir TOSHQULOV,
iqtisodiyot fanlari doktori, professor

**TAHRIR HAY'ATI:**

Bekpo'lat Umurqulov, filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o'rinbosari)
Shoxista Maxmaraimova, filologiya fanlari doktori, professor (mas'ul muharrir)
O'ral Xoliyorov, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Olmos Ulviy Binnatova, f.f.d., professor (Ozarbayjon)
Karl Rayxl, f.f.d., professor (Germaniya)
Vali Savash yelok, f.f.d., professor (Turkiya)
Dorota Silviya, f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)
Zabita Mahammad qizi Teymurlu, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent (Ozarbayjon)
Tarana Imomverdi qizi Xojieva, filologiya fanlari doktori, professor (Ozarbayjon),
Muslihiddin Muhiddinov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Ibodulla Mirzayev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Abdi Mamatov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Suyun Karimov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Muhammadxon Hakimov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Nafas Shodmonov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Dilmurod Quronov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Murodqosim Abdiyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Baxtiyor Mengliyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Normat Y o'ldoshev, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Baxtiyor Xolmuxamedov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Bobonazar Murtazayev, f.f.n., dotsent (O'zbekiston)
Asqar Eshmo'minov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Obidjon Shofiyev, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Zafar Umurqulov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Nurali Amonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Hakim Ahmedov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdulla Xudoyqulov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Ahad Shukurov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Eshnazar Jabborov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdumurod Arslonov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sirojiddin Turdimurodov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Umida Raximova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Gulchehra Begmatova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Nargis Qurbonazarova, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Muyassar Xolova, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Shoira Omonturdiyeva, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sherzod Turdiqulov, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Alibek Omonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Humayun Nadim Muhammad, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)

Texnik muharrir: Bahodir To'raliyev

**Учредитель:**
**Термезский государственный университет**

**PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION**

**FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM**
**ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ**

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 15.06.2026
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать: Офсетная бумага
Тираж: 100. Цена договорная
Заказ: 155

Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

**Адрес редакции:**
190111, г.Термез, ул. Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998990 377 77 23, +99895 986 07 77

E-mail: philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт: https://journaltersu.uz

**ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:**
Абдукадир ТАШКУЛОВ,
доктор экономических наук, профессор

**РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:**

Бекпулат Умуркулов, доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)
Шохиста Махмараимова, доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)
Урал Холияров, ф.ф.ф.д. (. PhD), доцент (Узбекистан)
Олмос Улвий Биннатова, д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Карл Райхл, д.ф.н., профессор (Германия)
Вали Саваш Елок, д.ф.н., профессор (Турция)
Дорота Сильвия, PhD, доцент (Польша)
Забита Магомед кызы Теймурлу, доктор философии по филологии, доцент (Азербайджан)
Тарана Имамверди гызы Хаджиева, доктор наук, профессор (Азербайджан)
Муслихиддин Мухиддинов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Ибодулла Мирзаев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Абди Маматов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Суюн Каримов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мухаммадхон Хакимов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нафас Шодмонов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилмурод Куронов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мурадкасим Абдиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бахтиёр Менглиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нормат Юлдашев, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бахтиёр Холмухамедов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бобоназар Муртазаев, к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Аскар Эшмуминов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Обиджон Шофиев, д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)
Зафар Умуркулов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Нурали Амонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хаким Ахмедов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдулла Худайкулов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Ахад Шукуров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Эшназар Джаббаров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдумурод Арслонов, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Сирожиддин Турдимуродов, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Умида Рахимова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Гульчехра Бегматова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Наргис Курбаназарова, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Муяссар Холова, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шаира Амонтурдиева, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шерзад Турдикулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Алибек Омонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хумаюн Надим Мухаммад, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)

Технический редактор: Баходир Туралиев

**Institutor:**
**Termez State University**

**PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION**

**FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM**

**ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ**

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President's Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 15.06.2026
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94. Offset printing.
Offset paper. Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155. Printed at the «Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43,
Termez city.
Phone: +998990 377 77 23,
+99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
https://journaltersu.uz

**EDITOR IN-CHIEF:**
Abdukodir TASHKULOV,
doctor of economic sciences, professor

**EDITORIAL BOARD:**

Bekpulat Umurkulov, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)
Shohista Makhmaraimova, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)
Ural Kholiyorov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Olmos Ulviy Binnatova, doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)
Karl Rayxl, doct.of philol. sciences, professor (Germany)
Vali Salvash Elok, doct. of philol. sciences, professor (Turkey)
Dorota Silvia, PhD, associate professor (Poland)
Zabita Magomed kyzy Teymurlu, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Azerbaijan)
Tarana Imamverdi gizi Khadzhieva, Doctor of Sciences, Professor (Azerbaijan)
Muslihiddin Mukhiddinov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Ibodulla Mirzaev, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Abdi Mmatov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Suyun Karimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muhammadkhon Khakimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Nafas Shodmonov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Dilmurod Kuronov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muradkasim Abdiyev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Mengliev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Normat Yuldashev, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Kholmukhamedov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bobonazar Murtazaev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Askar Eshmuminov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Obidjon Shofiev, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Zafar Umurkulov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Nurali Amonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Hakim Akhmedov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdulla Khudaykulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Ahad Shukurov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Eshnazar Jabbarov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdumurod Arslonov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Sirojiddin Turdimurodov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Umida Rakhimova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Gulchekhra Begmatova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Nargis Kurbanazarova, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Muyassar Kholova, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Shoira Omonturdiyeva, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Sherzod Turdikulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Alibek Omonturdiev, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Humayun Nadim Muhammad, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

# МУНДАРИЖА

## TILSHUNOSLIK


**ULUQOV NOSIRJON MUHAMMADALIYEVICH,**
**SOLIXO'JAYEVA HAVASXON ZOKIRJANOVNA**
O'zbek va turk bayramlarining leksik-semantik tasnifi hamda etnolingvistik, lingvokulturologik tahlili ..... 7

**МАХМАРАИМОВА ШОХИСТА ТУХТАШЕВНА**
Биз нега сўкинамиз? (ёки ҳақоратнинг нейролингвистик табиати) ..... 10

**ALIMOVA ZARIFAXON VAXOBOVNA**
Alisher Navoiyning "Saddi Iskandariy" dostonidagi fors-tojikcha gidronimlarning
semantik va funksional xususiyatlari ..... 16

**ASADOV TO'LQIN HAMROYEVICH,**
**MARDONOVA SARVINOZ ORIPOVNA**
O'zbek tilshunosligida ravishga nisbat beriluvchi oraliq ma'no ifodali affikslar tadqiqi xususida ..... 20

**FAYZIYEVA XADICHA CHORIYEVNA**
Surxondaryo o'zbek shevalarida bolalar o'yinlarining nomlari ..... 24

**BOTIROVA MAXLIYO**
O'zbek tilida reklama matnlarining morfologik xususiyati ..... 28

**VAFOYEVA MUXAYYO YULDOSHEVNA**
O'zbek lingvomadaniyatida «Intizorlik» frazeosemantik guruhi ..... 33

**RAXIMOVA UMIDA DJUMAYEVNA**
Kasb ohangi nutqda qanday jaranglaydi? ..... 37

**SARBAROVA DILNOZA NOSIRJON QIZI,**
**BABAYEVA SURAYYO ERGASHOVNA,**
**JUMAYEVA ANORXOL CHAMAN QIZI**
O'zbek tilshunosligida zamon kategoriyasining nazariy asoslari ..... 39

**TESHABOYEVA GULNOZA**
O'zbek tilida "Qora" rangini ifodalovchi sifatlarda mazmuniy sinkretizm ..... 42

**SAMIYEVA SURAYYO ORIPOVNA**
Evfememik vositalarning funksional uslubiy xususiyatlari ..... 47

**PO'LATXONOVA HILOLAXON SHUHRATXON QIZI**
Neurolinguistic and linguocognitive features of speech manipulation in cyberspace ..... 50

**SOBIROVA FERUZA**
Saylov targ'ibot diskursida pragmatik belgilar ..... 54

**QURBONOVA MUHARRAM JURABEKOVNA**
Xurshid Davron she'riyatida murojaat gaplarning qo'llanilishi ..... 58

**ABDUG'ANIYEVA ZEBUNISO**
Ilmiy diskursning institutsional-kommunikativ tabiati ..... 61

**BADALOVA MUAZZAM**
Kibermuloqotda nutq aktlari va etik me'yorlar: ingliz va o'zbek tillari qiyosiy tahlili ..... 65

**ERGASHOVA YASMINA,**
**XOLNAZAROV UMID ERKINOVICH**
Neologizmlar klassifikatsiyasi ..... 67

# МУНДАРИЖА


**O‘ROZBOQOVA MAHLIYO IMOMNAZAR QIZI**
Xalq og‘zaki ijodi namunalarida takrorlarning qo‘llanilishi ..... 71

**MURODQULOVA IRODA SHAROFIDDINOVNA**
Dostonlarda ornitonimlarning majoziy ma’no ifodasi ..... 74

**NURMATOVA SABRINA JAXONGIR QIZI**
«Devonu lug‘otit turk» va «Qutadg‘u bilig» asarlarida qora rangning qo‘llanilishi ..... 78

**OCHILOVA MUXLISA ABDURAXMON QIZI**
Badiiy diskursda kinoya nutqiy aktining pragmatik xususiyatlari ..... 81

**РАХМАТУЛЛАЕВА БАРНО ЗАФАР КИЗИ**
Экзотическая лексика как маркер культурной идентичности персонажей
(на материале романа Г. Яхиной «Зулейха открывает глаза») ..... 85

**RUSTAMOVA NIGORA RUSTAM QIZI**
O‘zbek tilida duolar va olqishlarning lingvomadaniy talqini ..... 89

**ABDINAZAROVA GULISTON MUZAFFAR QIZI,**
**KHUJANOVA OZODA TOJIYEVNA**
Conceptualization of love in uzbek and russian literary discourse:
a comparative cognitive-semantic and axiological analysis ..... 93

**O‘RMONOVA DURDONAXON TAVAKKALJON QIZI**
Ingliz va o‘zbek tillarida “Tinchlik” konseptining o‘xshash va farqli jihatlari ..... 97


## ADABIYOTSHUNOSLIK


**MUHIDDINOVA BADIA MUSLIHIDDINOVNA,**
**AXMEDOVA BAXTIGUL XAITMUROT QIZI**
Qardosh xalqlar dostonlarida farzandsizlik motivi ..... 101

**RAXIMOVA NODIRA**
Pastish, parodiya, travestiya, nazira va tatabbu’da intertekstual birliklarning
ifodalanish mexanizmlari va tipologik farqlari ..... 104

**MAMIROVA MAMLAKATXON ILHOMJON QIZI**
Nasriy asarda ramziylik ..... 111

**КУЗИМУРОДОВА ЛОБАР МУРОТОВНА**
Образ маленького человека в повести л.улицкой «Сонечка» ..... 115


## XOTIRA


Yuraklarda yashayotgan inson
**Marhum tilshunos olim Ro‘ziqul Normurodovning**
**65-yillik porloq xotirasiga bag‘ishlanadi** ..... 119

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2026; 4
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

# SURXONDARYO O'ZBEK SHEVALARIDA BOLALAR O'YINLARINING NOMLARI

**Fayziyeva Xadicha Choriyevna,**
*Termiz davlat universiteti*
*o'zbek tilshunosligi kaedrasi dotsenti,*
*filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori*

Mustaqillik yillarida mamlakatimizda ijobiy o'zgarishlar sodir bo'lib, O'zbekistonda ochiq va tadrijiy rivojlanuvchi yaxlit ijtimoiy tizim yaratildi. O'tmish ajdodlarimiz tomonidan yaratilgan moddiy-ma'naviy madaniyatimiz, bebaho qadimiy tariximiz, urf-odat, an'ana va marosimlarimiz buning yaqqol isbotidir. Markaziy Osiyo aholisini qadimdan turli etnik urug'lar tashkil etib, ularning moddiy va ma'naviy madaniyati o'ziga xos xususiyatlari bilan ajralib turadi. Surxondaryo etnografiyasining turli jabhalarini ilmiy-tarixiy jihatdan tadqiq etish hamda o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish uning manzarasini to'laroq yoritish imkonini beradi.

Jamiyatning barcha rivojlanish bosqichlarida va turli mintaqalarda etnografiya o'zining tarixan shakllangan jihatlariga bog'liq bo'lgan. Shu jihatdan etnografiyaning turli davrlardagi xususiyatlarini o'rganish har bir jamiyatda qay tarzda rivojlanganligi hamda rivojlanish bosqichlarini aniqlashda muhim ilmiy, ijtimoiy va amaliy ahamiyatga egdir.

Surxon vohasi qadim tarixga ega yurt sanaladi. Aynan davlatchiligimiz asoslarining shakllanishida ham voha muhim o'rin egallaydi. Surxondaryo betakror tabiati, moddiy boyliklari hamda aholisining o'ziga xos turmush tarzi, urf-odatlari va an'analarining lokal xususiyatlari bilan alohida mohiyat kasb etadi.

Jahon va o'zbek xalqi etnografiyasi fani rivojida taniqli etnograf olim I.Jabborovning[1] ham o'rni bor. Olimning tarixiy etnografik asarlarida o'zbek xalqining etnik tarixi va kelib chiqishi, joylashishi, madaniy-maishiy aloqalari, an'anaviy mashg'ulotlari, ijtimoiy va oilaviy turmushi kabi masalalar o'z ifodasini topgan.

O'zbekiston tarixi va etnografiyasini o'rganishda tarixchi-etnograf olim S.N.Tursunovning[2] yaratgan ilmiy asarlari muhim o'ringa ega bo'lib, xususan, Surxon vohasi etnografiyasini o'rganishda muhim ahamiyat kasb etib, olimning asarlari tarixiy, etnografik, arxeologik, numizmatik manbalar asosida yozilgan.

Xalq o'yinlari hamma zamonlarda yosh avlodni tarbiyalashda muhim pedagogik vosita vazifasida xizmat qilib kelgan. O'yinlar bolalarni yuksak insoniy fazilatlar sohibi qilib tarbiyalashda juda qulay vositadir. O'yinlar bolalarning hayotiy ehtiyojiga muvofiq ravishda tanlanadi va ularning kattagina qismi kattalar tomonidan bolalar uchun yaratilgan bo'ladi.

O'yin o'ynash bolalarga cheksiz rohat bag'ishlaydi. O'yinlar bolalarning mustaqil ijodkorligini o'stiradi, tashabbuskorligini shakllantiradi.

Bolalarni tarbiyalash maqsadida yaratilgan o'zbek xalq o'yinlari ularni jismoniy va ma'naviy yetuklikka chorlash bilan yaratilgan.

O'zbek bolalar o'yinlari juda serqirra. Ular pedagogik, psixologik, etnologik, tarixiy, fiziologik va folkloriy qirralarga ega bo'lib, o'zida shu bilimlarga oid ma'lum mezon va talablarni ifoda etadi.

Mamlakatimizning ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar umumiy o'rta ta'lim sifatini oshirish, yosh avlod tafakkurini milliy qadriyat va umuminsoniy g'oyalar asosida shakllantirish, ularda jamiyatning o'zgaruvchan talablariga mos bilim, ko'nikma va malakalarni qaror toptirish uchun ta'lim sharoitlarini yaxshilash va yuksak ma'naviy axloqiy qadriyatlar ruhida tarbiyalashga qaratilmoqda. Jumladan "bolalarning har tomonlama sog'lom turmush tarziga rioya etishi va jismoniy rivojlanish uchun shart-sharoitlarni tubdan yaxshilash"[3], ilg'or xorijiy tajribalar asosida umumiy o'rta ta'lim sifatini oshirish borasida salmoqli ishlar amalga oshirib kelinmoqda.

[1] Jabborov I. O'zbek xalqi etnogrfiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 1994.
[2] Турсунов С.Н. Ўзбекистон тарихи ва маданияти / Сурхондарё этнографияси. – Тошкент, 2006.–Б.246.
[3] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60- Son "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni ||www. Google.uz.

O'yin o'ynash bolalarga cheksiz rohat bag'ishlaydi. O'yinlar bolalarning mustaqil ijodkorligini o'stiradi, tashabbuskorligini shakllantiradi.

Xalqimizning tarixiy dunyoqarashi va ijtimoiy turmush tarzidan kelib chiqishi, yosh avlodni har tomonlama komil inson qilib tarbiyalash maqsadida yaratilgan o'zbek xalq o'yinlari bolalarni jismoniy va ma'naviy yetuklikka chorlash bilan birga katta avlodning yosh avlodga nisbatan e'tiborini, mehr-muhabbatini, g'amxo'rligini, orzu-istaklarini ham badiiy ifoda etadi.

O'yinlarning kattagina qismi o'tmishda yaratilgan bo'lib ayrim an'anaviy o'yinlar tarixi hatto ertaklardan ko'ra qadimiyroqdir. Ularning kelib chiqishiga qadimgi insonlarning turli marosimlarni o'tkazishlari ta'sir ko'rsatgan

O'yinlarda hamisha g'olib kelishga intilish, o'yinning g'alaba bilan yakun topishi, bolalarninng jismoniy yoki aqliy kuchining sinovdan o'tkazilishi, odatda, epik asarlarga xos an'anaviy motivlar doirasida yaratilganligi, ular o'yin janrining qadimiyligidan va epik an'ana doirasida yaratilishidan dalolat berib turadi. O'yinlar ikki bosqichda rivojlanib borgan. Birinchi bosqichda bolaning jismoniy kuch – qudratini sinash vositasi sifatida xizmat qiluvchi o'yinlar turkumi vujudga kelgan. Ikkinchi bosqichda bolaning aql kuchini sinash vositasi bo'lgan ma'naviy(so'z) o'yinlar shakllangan.

M.Aslanova o'z tadqiqotlarida jismoniy o'yinlarni ikki katta guruhga bo'lib o'rganishini tavsiya etadi: ular ijodiy o'yinlar va qoidali o'yinlarga ajratgan[1].

O'yinlar bolalarda burch va ma'suliyatni tarbiyalaydi, ularda huquqiy ong shakllanishiga zamin hozirlaydi. Shuning uchun o'yinlar go'yo turmush darsligi sifatida namoyon bo'ladi. Bolalar o'yini vositasida hayotni taniy boshlaydilar. Shu jihatdan o'yinlar yuksak etnopedagogik mohiyat kasb etadi va ko'p vazifaviyligi bilan ajralib turadi. Epik an'analar zaminida yaratilganligi bilan diqqatni tortadi. Shunga qaramay, hozirgi kunda ham bu bebaho qadriyatlarimiz o'z aslini yo'qotmasdan bolalar tomonidan uzoq muddat davomida uzluksiz davom ettirilib kelinayapdi.

O'yinlarning eng muhim asosiy xizmati ularning bolalarni fiziologik-jismoniy tarbiyalash vazifasida yaqqol ko'zga tashlanadi. Suzish, yugurish, sakrash, uloqtirish, kurash tushish, qo'l yoki oyoq kuchlarini sinash harakatlariga daxldor o'yinlarni o'ynaganda bolalarning organizmi chiniqadi va mustahkamlalanadi. Tana a'zolarining qon aylanishi va modda almashinuvi yaxshilanadi.

Bolalar o'yinlarida qahramonlik, jasurlik, donolik ulug'langan bo'lib bu o'yin turlarini, "Alpomish", "Go'ro'g'li" turkumiga oid xalq dostonlarida ham ko'rish mumkin. Masalan, Kaykovusning "Qobusnoma" asarida merganlik, chavandozlik bilan bog'liq ayrim oyinlarning qoidalari tarbiyaviy maqsadda tavsiflangan[2], Zayniddin Vosifiyning "Badoyeul-vaqoye" kitobida kurash tushishga aloqador o'yinlarning mohiyati izohlangan[3]. Bu manbalarda kurash o'yiniga harbiy chiniqtirish mashg'uloti sifatida qaralganini ko'ramiz.

O'zbek xalq og'zaki ijodi asarlari orasida o'yinlar qadimiyligi, an'anaviyligi, bolalar o'rtasida ommalashganligi mavzusi rang-barangligi jihatidan alohida mavqe egallaydi. Tarixiy asoslariga ko'ra qadimgi miflar, marosim folklori hamda ertaklar syujeti bilan bog'liq holda bolalarning o'yinlari nomlari ham uzoq asrlar davomida shakllangan og'zaki ijod an'analarining mahsulidir.

Bolalar o'yin mavzulari mazmuniga va g'oyaviy yo'nalishiga qarab qarindoshlik tuyg'usini ifodalovchi: bobo, buvi,ona , oyi, amma,xola, tog'a va boshqalar obrazlarini yoki kasb-hunar egalari: sotuvchi, dehqon, bog'bon, mehnat qurollari nina, tesha, arra, hayvon va qushlar, mevalar, sabzavot va poliz ekinlari, daraxtlar, gullar, osmon yoritgichlari, trasport vositalari, yil fasllari, tabiat hodisalari, tabiat hodisalari, ertak qahramonlarini o'z o'yin faoliyatlarida obrazlantirib ko'rsatadilar.

**ǯašimmäčaq// dašimmäčaq** (Boy.) – o'yin turi, bekinmachoq. Qiyos. Би қилиб тарбиялашда жуда қулай воситадир. Болаларни юксак инсоний фазилатлар соҳи, Toshk. shevasida **bekinmäčāq**, Aravon shevasida **jäšintopalāq;** qashq. **jäšim mäčāγ**ˣ (O'zShL,217); qq. **ävälämän** – bekinmachoq (bolalar o'yini) (Qo'sh, 75).

**laŋkä** (S-D) – 1. o'yin turi. Qo'y-echki terisining bir bo'lakchasiga qo'rg'oshin yopishtirib, oyoq bilan tepib o'ynaladigan o'yin; 2. yomon yo'lga yuradigan ayol.

**qadämätäjax** (Boy.) – bolalar o'yinining bir turi. Buni ikki bola o'ynaydi, boshqalar qarab turadi. yerga uchta doira va ular orasida kataklar chizilib, doiralar tutashtiriladi. "Galka" toshini bir oyoqlab tepib hamma xonalarga kiritish kerak. Agar tosh chiziqlar ustida to'xtasa, u holda "qolgan" – yengilgan hisoblanadi va o'yinni ikkinchi bola davom ettiradi. O'ngacha sanaladi. Kim oldin o'n marta aylanib chiqsa, u yutgan bo'ladi.

[1] Aslonova M. Ta'lim jarayonida harakatli o'yinlardan foydalanish(Boshlang'ich sinflarning jismoniy tarbiya darslari misolida). Ped.f.n.dis. –Navoiy: 2009, – 153-b.

[2] Unsurul Maoliy Kaykovus. Qobusnoma.– Toshkent: O'qituvchi. 1986.

[3] Zayniddin Vosifiy. Badoyeul-vaqoye. Forsiydan A. Norqulov tarjimasi. – Toshkent: Fan, 1979.

**axsüjäk** (Chor., Pad., Ink., Dasht., Sar., Jin., Bot.) – bolalar o'yini ning bir turi. Bu o'yin asosan kechasi o'ynaladi. Bunda hamma bolalar ko'zlarini do'ppisi bilan yopib turadi. Bitta bola oppoq suyakni otadi, ko'zini yopib turgan bolalar suyakni topish uchun chopib ketishadi. Agarda kim topsa, o'sha bola yutgan hisoblanadi, belgilangan joyga kelib yana suyakni otadi va boshqalar topadi. Bu o'yin bolalar charchagunlaricha davom etadi. Qiyos., qoz. **aksüjäk** – ǯastardï:n tünde ojnajtï:n oji:nï:nï:ŋ atï:(Qtts, II, 26).

**ǯüppätax** (Boy., Sho'r., Jar.) – juftmi toq. Bolalar o'yinining bir turi. Bu o'yinda bitta bola qo'lida bir necha danakni yashiradi va sherigiga **ǯüppätax** deydi. Shunda u juft yoki toq deydi. Agar to'g'ri aytsa, shu miqdorda danak oladi yoki bir ochkoga ega bo'ladi.

**bäbältäkä** (Boy.) – bolalar o'yinining bir turi. Bolalar qator turishadi. Yashirilgan narsani topolmagan bola o'yinni boshlab beradi. Qolgan bolalar har tomonga qochadilar. Topolmagan bola bir oyoqlab chopib, bittasini tepadi, agar tepa olsa, bir ochkoga ega bo'ladi. Tepki yegan bola yana o'yinni davom ettiradi. O'yin 10 ochkogacha o'ynaladi.

**dürrä//paššäväzir** (Boy., Sho'r., Qum.) – bu o'yinda bolalar davra qurib o'tirib, gugurtni yerga tashlaydilar. Agar tik tushsa, o'sha podsho, yonbosh tushsa vazir, gullik tomoni tushsa qozi, gulsiz tomoni tushsa o'g'ri bo'ladi. Vazir podshohga o'g'rining gunohini aytadi. Shunda podshoh necha **durra** urish kerakligini qoziga aytadi va qozi ijro qiladi. (**durra** – ro'mol yoki boshqa materialdan eshib tayyorlangan ip bo'ladi).

**tï:xmaq** (Boy., Sho'r.) – bolalar o'yini. Bolalar ikki tomonga 10 tadan bo'lib yerga qator o'tirib oladi, keyin boshlovchi biron narsani yashiradi va ikki guruhning boshlig'i uni topish kerak. Qaysi tomon yutib chiqsa, bir ochkoga ega bo'ladi va navbat bilan do'ppini oyog'ining uchiga ilib yotib otadi. Do'ppini ikkinchi guruh bolalari tutib olishi kerak bo'ladi. Tutolmasa, o'yin yana takrorlanadi, oxiri uzoq masofada qolgan guruh bolalari "zūv-zūv-v" deb ovoz chiqarib, marraga yetib kelishlari kerak. Ovoz uzilsa, yutqazgan hisoblanadi.

**hädürsä** (S-D) – bir yog'ochni ikkinchi yog'och ustiga ko'ndalang qo'yib (plyus tarzida), ikki uchiga ikki bola minib o'ynaydigan bolalar o'yini. Qiyos., Sam. **hädürsa//hadirsa** (SamDU, 52); Jiz. **halakačkä**.

**hälginčäk** (S-D) – daraxt shoxiga yoki uyning xarisiga arqon bog'lab, uchib o'ynaladigan bolalar o'yini. Sol., Sam**. hangälčäk;** Toshk. **äryimčāy;** And. **häjinčäk** (Udm,II,259); Farg'.**häjančäk**; Jiz. **halgänčaj**; Surxondaryoning ba'zi shevalarida **älgänčäk** (ǯl.yl.) deb belanchakka aytiladi **(Sr, 10).**

**aššï:q** (S-D) – bolalar o'yinining turi: Qiyos., qq. **asï:q ojïn.**

**čilik** (Boy., Jar., Qum., Jar.) – chillak, o'yin turi. Qiyos., f.-toj.: **čillakbāzi** – bolalar o'yinining bir turi. Mongol tilida **čilek**; Surxondaryoning ba'zi shevalarida jimjaloqni **čilik** deb yuritiladi(Sr, 118).

**kočmäk** (Boy., Sho'r.) – o'yin turi.

**hür//hit** (S-D) – oshiq o'yin turlari.

**čarpäčaq dāldāl** (S-D) – yong'oq o'yin turi.

**züv-züv**(Boy., Sho'r., Jar.) – o'yin turi. Bunda bolalar ikki guruhga bo'linib turadilar va ulardan bittasi nafas olmasdan "zuv" deb chopadi, qaerda nafas olsa, boshqasi xuddi shu yerdan ovoz chiqarib chopadi. Belgilangan joyga qaysi guruh birinchi yetib kelsa, o'sha yengib chiqqan bo'ladi.

**ǯun top** (Boy.) – to'pning bir turi. U qoramolning junidan yasaladi. Bahor faslida sigirning junidan yulib olib (o'sha vaqtda sigirning juni o'zi tusha boshlaydi), ikki qo'lning orasida suvlab aylantiriladi va to'p hosil bo'ladi. Sol., qq. **ǯun top** (Qtds, 131)

**uttï** (Boy., Sho'r., Qum.) – yutdi, yengib chiqdi. Qiyos., **utti** (DLT, I, 181).

**urdi-qašti**(S-D) – bolalarning doira shaklida turib, biri qochib, biri quvib o'ynaydigan o'yini. Qiyos., qq. **urdi-qačti**(Ber., Mang.) (Qo'sh, 163).

Xullas, o'yin xalq ijodiyotining betakror poetik namunasi bo'lib, o'zida xalqimizning bolaparvarlik va bolajonlik fazilatini badiiy ifoda etib turadi.

Xalq o'yinlari asrlar davomida hayotiy va pedagogik tajribadan o'tib kelgan estetik hamda pedagogik xususiyatga ega harakatlar bo'lib, bolalarda sog'lom turmush tarzi ko'nikmalarini shakllantirishning muhim vositalaridan biridir.

## SHARTLI QISQARTMALAR

DLT – Mahmud Koshg'ariy "Devonu lug'otit turk" I- tom (Mutallibov S. tarjima qilgan). – Toshkent, 1960-1963.b.-181

SamDU – O'zbek tili grammatikasi, dialektologiyasi va leksikologiyasi masalalari (SamDU asarlari). – Samarqand, 1977.

O'zSHL – O'zbek shevalari leksikasi (to'plam). – Toshkent, 1966. b.-217

Qo'sh – Ishaev A. Qoraqalpog'istondagi o'zbek shevalari. – Toshkent, 1977. B.-75 va b.-163

Qtds – Qoraqalpoq tiliniń dialektologiyalıq sozligi. – Nokis,1983.

SR – Rahimov S. O'zbek tili Surxondaryo shevalari (Fonetika, leksika), – Toshkent: Fan, 1985.– B.95 va b.-118

Qtds – Qoraqalpoq tilinің dialektologiyalıq sozligi. – Nokis, 1983.

II
And.- Andijon
Sam.- Samarqand
S-D.- Surxondaryo
Toshk. – Toshkent

III
Boy.-Boysun
Ber.- Beruniy
Dasht.- Dashtig'oz
Mang. Mang'it
Ink.- Inkobod
Jin.- Jindibuloq
Pad.-Padang
Qum.-Qumqo'rg'on
Sar.- Sarqamish
qq. - qq. qoraqalpoq tilida
f.toj.- fors-tojik

**Rezyume.** Ushbu maqolada o'zbek adabiy tili va shevalariga, o'rganilayotgan hudud o'zbek shevalaridagi kundalik iste'mol uchun tayyorlanadigan, to'y, bayram va boshqa xalq marosimlari uchun maxsus tayyorlanadigan, mavsumiy, ya'ni yilning ma'lum fasllaridagina tayyorlanadigan, tayyorlash usuli unutilayotgan yoki masallig'i noyob, ba'zi-ba'zidagina tayyorlanadigan, betob bo'lganda yoki ishtahasi qirqilganda shifo bo'ladigan taom nomlarini, shuningdek, shirinlik, qandolat va ichimlik nomlarini tadqiq etish o'zbek tili lug'at tarkibining unutilayozgan til elementlarini, til tarixidagi noaniq leksik-grammatik hodisalarni o'rganish uchun imkon yaratadi.

**Resume.** This article examines the names of dishes prepared for daily consumption, specially prepared for weddings, holidays and other folk ceremonies, seasonal, that is, prepared only at certain times of the year, whose preparation method is forgotten or whose ingredients are unique, prepared only occasionally, and used to cure illness or loss of appetite, as well as the names of sweets, confectionery and drinks in the Uzbek literary language and dialects, Uzbek dialects of the studied region, which provides an opportunity to study forgotten language elements of the Uzbek language vocabulary and ambiguous lexical-grammatical phenomena in the history of the language.

**Резюме.** В данной статье рассматриваются названия блюд, предназначенных для ежедневного употребления, специально приготовленных к свадьбам, праздникам и другим народным обрядам, сезонных, то есть приготовленных только в определенные времена года, способ приготовления которых забыт или ингредиенты которых уникальны, приготовленных лишь изредка и используемых для лечения болезней или потери аппетита, а также названия сладостей, кондитерских изделий и напитков на узбекском литературном языке и диалектах, узбекских диалектах изучаемого региона. Это дает возможность изучить забытые языковые элементы узбекской лексики и неоднозначные лексико-грамматические явления в истории языка.